

om strafftiden kanske blivit densamma). Det gäller också Göta Hovrätts utslag, som är fullständigt befriat från motiveringar.

Men mest konfunderad är jag i alla fall över *Oskarshamns-Tidningens* uppmärksamhet av fallet Halvorsén, särskilt mot bakgrunden av hur man bevakade övriga sedlighetsaffärer. När bondsonen Karl Aug. Karlsson från Målilla 1912 häktas för tidelagsbrott blir det en notis på de vanliga fem spaltraderna. Krigshovrättens beslut 1910 att avsätta A. Hallstedt, löjtnant vid flottan, på grund av sedlighetsbrott mot två underordnade krigsmän, rapporteras av tidningen i tolv spalttrader. Inte ens våldtäktsmål lyckas göra tidningen särskilt upprörd. Men Halvorsén lyckas. Måhända därför att han som metodistpastor förväntades ha en särskild roll som moralens väktare.

Man kan också konstatera att ordet homosexuell - om än sparsamt förekommande - används i domstolssammanhang. Halvorsén anser sig vara homosexuell av naturen och rättegångsbiträdet konstaterar att Halvorsén uppgett sig ha homosexuella böjelser. Ordet homosexuell började användas i mitten av 1800-talet, men det dröjde länge innan det fick ett mer utbrett användningsområde, vilket torde framgå av denna artikel. Lagen talade fortfarande om otukt mot naturen och det uttrycket användes exempelvis i den första riksdagsmotionen år 1933 som krävde att homosexuella förbindelser skulle avkriminaliseras. Men det är en annan historia.

Noter

¹ Oskarshamns-Tidningen den 9 juli 1902 under rubriken "Prins åtalad för sedlighetsbrott".

² Redogörelsen "Berättelse om begånget brott mot 18 kap. 10 § strafflagen" upprättad av Karl och ingiven som bilaga till den anmälan som gjordes av Karls far till stadsfiskalen i Eksjö.

³ Stadsfiskalen var fram till år 1965 tjänstetiteln på åklagare i stad.

⁴ Av den norska domen framgår att Halvorsén under tiden 16-21 januari 1909 bodde på Victoria Hotel i Porsgrund och att hotellägaren Sönderskov misstänkte Halvorsén för otuktigt beteende. Han hade därför borrat ett "titthål" i dörren till rum nr 3 och genom detta hål såg han "titalades [Halvorsén] manlige lem i stiv tilstand och blottet, i det titalte vændte sig om paa ryggen, og at han saa guttens bare laar, at de laa mot hinanden i sengen, og at tiltale bevæget sig, som om han hadde en kvinde med sig, at de begge var ophidsede, at gutten holdt tiltalte om halsen og klapet tiltaltes blottede ende gjentagne gange samt at gutten skrek et par gange".

⁵ Vid urtima ting med Östra Göinge häradsrätt den 23 november 1912 blev åtalet mot betplockaren ogillat eftersom det inte hade kunnat styrkas att han gjort sig skyldig till sedlighetsbrott. Vid häradsrättens förhandlingar den 30 november 1912 uppträdde den frikände betplockaren som nytt vittne åt åklagaren, men trots detta ansåg häradsrätten att det inte var styrkt att Halvorsén gjort sig skyldig till brott.

⁶ Halvorsén frikändes vid rättegång den 18 december 1912 med Tveta, Vista och Mo häradsrätt för otuktetsbrott med Åsberg, då bevisningen inte ansågs tillräcklig.

Recensioner:

Bögens dolda budskap

Från Johann Joachim Winckelmann till Pelle Svanslös

Heinrich Detering: *Das offene Geheimnis. Zur literarischen Produktivität eines Tabus von Winckelmann bis zu Thomas Mann.* Wallstein Verlag, Göttingen 1994.

Det självklara i att män älskar män, ger startpunkten för **Heinrich Detering** - född 1959, litteraturprofessor i München - att noga analysera homoerotism som motiv och homosexualitet som förutsättning för en rad betydande författarskap: Johann Joachim Winckelmann, August Graf von Platen, Heinrich von Kleist, Adelbert von Chamisso, Hans Christian Andersen, Herman Bang och Thomas Mann. Samtliga försöker i sina litterära verk dölja att de bögar. Onödigt kan man tycka, eftersom det är en sekelgammal sanning att var tionde man inte är heterosexuell. Bland kreativa människor, det må vara finansiella genier, exhibitionistiska skådespelare eller postmodernistiska poeter, är andelen bögar betydligt högre. Samtidigt omvärderar samtiden en rad klassiker inom författarkåren beträffande deras sexuella preferens. Tidigare klassificerades Theodor Fontane som heterosexuell; idag tvivlar man. Å andra sidan har en rad stora författare som Marcel Proust, André Gide, Jean Genet, Arthur Rimbaud, T.E. Lawrence, Pier Paolo Pasolini, Hans Henny Jahnn, Julien Green och många andra aldrig dolt sin kärlek till pojkar och män. Och därtill finns de hemlighetsfulla, som Fernando Pessoa, Franz Kafka och Ernst Jünger.

Heinrich Detering talar om Winckelmanns homosexualitet utifrån Johann Wolfgang von Goethes djupt kända engagemang för det "hedniska", täckord för kombinationen "vänskap" och "skönhet", antikens summa summarum vad gäller vackra manskroppar återskapade i konsten. För Goethe står hedonism och homoerotik för allt det som han menar saknas i kristendomen, nämligen acceptandet av "grekisk kärlek" som en antik exklusivitet opåverkbar av institutionella och nyttobetingande krav. Homosexualitet kan utövas utan att äktenskap ingås och utan förväntan om fortplantning. Bögar kan koncentrera sin vänskap och kärlek till det "sinnligt vackra", till den symbios av "vänskap och skönhet", till vilken "vår vän" Winckelmann "av naturen är redo så snart han gives tillfälle därtill", skriver Goethe, och fortsätter: "Så finner vi Winckelmann ofta tillsammans med sköna ynglingar, och aldrig

förefaller han mer levande och älskvärd än i sådana, ofta bara flyktiga ögonblick".

Deterings analyser handlar sålunda om litterär produktion om "det förbjudna", om det som alltför ofta ej kan sägas öppet och offentligt. "Hur skall jag kunna berätta om detta?", frågar Herman Bang i sin sista roman, *De uden Fædreland* (1906). Först i essän *Gedanken zum Sexualitätsproblem* (1909), tre år före sin död, förmår Bang formulera förutsättningarna för bögens relationer till litteratur och konst. Det är ett märkligt dokument om hur författare kamouflerar sin sexualitet för att krångla sig förbi psykologiska, juridiska och sociala skär. Bang konstaterar att homosexuella, därför att de hatas av "samhället" och hotas med diskriminerande lagstiftning, "sluter sig samman och gör sig förstådda med hjälp av hemliga tecken, vilka, himlen vet hur och varför, är desamma i alla länder". Relationerna mellan bögar bestäms av denna "livs-lögn" menar Bang, som även hävdar att konst i alla former har större betydelse för homosexuella än för heterosexuella. I romaner och noveller återkommer den danska succéförfattaren regelbundet till beskrivningar, omskrivningar, av homosexuella relationer. I *Fra Cirkus* och *Fratelli Bedini* berättar Bang om cirkusvärlden, men i grunden handlar det inte om cirkus och akrobatik utan om homoerotiska känslor beskrivna med hjälp av sinnrik poetik. Pojken Klaus/Giovanni är som "en kattunge", omärkligt växer hans kärlek till andra pojkar samtidigt som han är "stolt över den egna kroppen." När Bang berättar om kärleken mellan Giovanni och Mr. Batty tvingas han till omskrivningen att "de holdt af hinanden", och att de "tænkte begge det samme, og det forstod de uden at tale". *Fratelli Bedini* är storn om två kringresande homosexuella cirkusartister, som på affischerna presenteras som "bröder".

Trots allt utsättes Herman Bang aldrig för den nesa som drabbar August von Platen genom Heinrich Heines häftiga angrepp. För den assimilations-suktande juden Heine, som själv var osäker på om han var heterosexuell eller ej, är Platens bögeri like exklusivt och lyxigt som grevens adelskap. Heine har svårt acceptera homosexualitet som ett aristokratiskt anspråk på likaberättigande trots avvikelser från det borgerliga samhällets sociala normer och att mäns kärlek till män svårligen kan förenas med hans egna demokratifaiblesse. För Heine är homosexualitet ett privilegium bortom lagar och förordningar, en rebellisk anarkism oförenlig med det borgerliga samhällets krav på rättning i ledet. För Platen, som för vår tids Hubert Fichte, är homoerotik offensiv och antropologiskt sett överlägsen heterosexualitet. Endast vid de homosexuella relationerna är parterna likaberättigade och rollerna utbytbara. I dikten *An Winckelmann*, skriver August von Platen i andra versen:

Dir is das Licht
des Göttlichen entglommen
Im Verk der Heiden,
die es reich gespendet;
Denn himmlich ist,
was immer ist vollendet,
Und Christus selbst gebietet:
Seid vollkommen!

Vad gäller H.C. Andersen hymlas det (utanför Danmark) inte längre om sagoberättarens homosexualitet. De flyktartade resorna Europa runt i sällskap med unga män och den livslånga förbindelsen med Edvard Collin - en obesvarad kärlek som stannar på vänskapsnivå, där H. C. Andersen sukter i salongen medan Collin reserverat sovrummet för hustrun - tillhör standard-rekvisitan när det gäller att tyda sagornas djupare innebörd.

Heinrich Detering tydliggör Andersensagorna och de homoerotiska motiven i dem och hur de påverkat europeisk litteratur, alltifrån Theodor Fontane och Oscar Wilde till Thomas Mann, Franz Kafka och Vladimir Nabokov. H.C. Andersens *Den lille Havfrue* återfinnes i Nabokovs *Lolita* och i Manns *Doktor Faustus*. Sagan skriver H.C. Andersen när vännen Collin gifter sig. Författaren flyr bröllopet: han ser sig själv som en jungfru i manskläder, samtidigt som han är medveten om att också vara man, en man som älskar en annan man och söker dennes kärlek trots att han vet att denna kärlek leder till lidande, ett lidande det är omöjligt att tala om i klartext. I Thomas-Mann-arkivet i Zürich finns Manns exemplar av H.C. Andersens sagor, där författaren strukit under just den mening där sagoberättaren skriver att *om sådant*, om homosexualitet, om mäns kärlek till män, får och kan man ej tala öppet. Thomas Mann stryker under och ritar ett rött kryss mitt på sidan. Av egen erfarenhet kännes tystnadens pris.

Homoerotik är ett ofta förekommande fenomen i litteraturen, framför allt om man i notan räknar in alla de dolda signaler som samtidigt avslöjar författarens tveksamhet mellan bekännelse och tystnad. Åtskilliga författare bygger sina litterära verk utifrån som komplicerad arkitektur och med så många flyktvägar så det kan vara svårt för läsaren att ens ana meddelandets adressat. Talar Adelbert von Chamisso i berättelsen om Peter Schlemihl om judens öden och äventyr eller om naturvetenskapens välsignelser, eller är verket en samhällskritisk satir? Författarens filologiska dekonstruktivism tvingar läsaren att läsa berättelsen biografiskt. Detta gäller även Heinrich von Kleists *Penthesilea*, H.C. Andersens *Den lille Havfrue* och Thomas Manns *Tonio Kröger*. Mann gör det hela än mer komplicerat genom att i sitt författarskap - ej endast i *Tonio Kröger* - återskapa, i collageform återge, texter av Winckelmann, H.C. Andersen och Bang, av Walt Whitman och Oscar Wilde, av Platon (*Phaidros*) och André Gide (*Corydon*). Praktexemplet på litterär

labyrintlek är dock Winckelmanns codespråk i brevväxlingen 1763 med den unge livländaren Reinhold Freiherr von Berg, där den erotiska elitism formuleras, som Chamisso, Kleist och H.C. Andersen senare använder sig av när de brevledes samspråkar med sina älskade. Winckelmann omformulerar samtidigt teserna för denna erotikens adelskap till en konstfilosofi som har sin fasta förankring i den ideala pojkkroppens skönhet: "Det är förmågan att uppskatta den välformade pojkkroppen", som skiljer den sanne esteteten från snabbköpsvarianten. Naturligtvis genomskådar Goethe Winckelmanns "uppenbara hemligheter".

Har någon genomskådat Astrid Lindgren

Man kan fråga sig om någon genomskådat Astrid Lindgrens geniala berättelser om Pippi Långstrump?

Ej utan skäl är apan Nilsson en karl, Herr Nilsson, med stora fötter och med alltför stora öron, dock goda stöttepelare för den några nummer för stora uniformsmössan. I Pippis ensamhushåll, de fyrfotade inhysingarna oräknade, härskar den lesbiska och emanciperande kvinnans krav på frihet att göra som hon själv behagar. Sådan anarkistisk livshållning kräver ordning i den allmänna oordningen med obäddade sängar, halvöppna konservburkar och vinglig veranda. Berättelserna om fröken Långstrump är sagor mer avsedda för vuxna om lesbiska kvinnors möjligheter att förverkliga drömmar och livsstil i en uniformt heterosexuell omgivning, än det handlar om en pojkflickas uppror och protest mot vuxenvärlden.

Av liknande skäl kan man fråga sig varför Ture Sventon lever ensam? Är det ständiga tuggandet på "temlor" surrogat för förbjuden kärlek till de båda barn den vänlige småstadsdetektiven vill lära upp till framgångsrika spårhundar?

Än mer avslöjande om författarens drömmar och fantasier kring icke-heterosexuell kärlek, är Gösta Knutssons romaner om Pelle Svanslös. Den underliggande texten i berättelserna om Uppsalas berömde avsvansade katt, är inte bara, som det brukar hävdas, ett subtielt försök att kritisera de totalitära politiska regimer som styr och ställer i Europa under trettioalet och fram till andra världskriget slut. Pelle Svanslös, författarens alter ego, är i hög grad prototypen för den klassiske smygtittaren, som med en blandning av skräck och fascination placerar sig själv på första parkett för att obehärskat intensivt kunna njuta av våldet och den våldsamma verklighet han dras till men inte vågar göra sig delaktig av. Den sado-masochistiska trekanten Måns/Bill/Bull, med klart definierade roller som Herre och Slavar - "Jag bestämmer, sa Måns. Vi är slavar, sa Bill. Slavar är ordet, sa Bull." - är egentligen en fantastisk lärobok för barn om hur ett vuxet liv som framgångsrik sado-masochist kan förverkligas. Visserligen skriver Knutsson att förkortningen GG betyder *Gangster-Gänget*, men även om GG också kan betyda *GräddGlass*, där Måns står

med den Magnum som Bill och Bull underkastar sig och gärna vill suga på, så är det lättare att associera GG till *Gay-Gay*. Inte bara bland G-G-are i New York, utan även i Uppsala och Stockholm spelar mörka, hemlighetsfulla kallare betydelsefulla roller i Pelle Svanslös-böckerna. Miljöerna, med låsta dörrar, darkrooms, tysta code-knackningar för att bli insläppt, och så vidare, påminner i förbluffande hög grad om atmosfären kring de gaysaunor som var medelpunkten i ett farligt undergroundsliv under tidsperioden Svanslös-böckerna handlar om. Att Pelle ständigt söker sig till sådana utsatta miljöer, trots att han bevisligen är medveten om faran - oskulden är illa dold - är själva drivkraften för den pirrande stämning Knutsson skapar. Också Maja Gräddnos, Pelles alibi i det heterosexuella samhället, dras till den sado-masochistiska miljön kring Måns/Bill/Bull, med uniformsmössor, läderkoppel, strikt ordergivning och svällande muskler.

Indianböcker är en annan genre som för en pojke som är erotiskt intresserad av pojkar och män inbjuder till ljuva vandringar i drömmen: vad kan inte ske när man tassar genom skogen på mjuka mockasiner, vilken indian vill krama mig i wigwamens nattvärme, varför måste jag vakna just när jag bundits vid totempålen och nakna indianer krigsdansar kring lägerelden?

Vilken pojke undrar inte över vad som förenar Mr. Holmes och Dr. Watson, mer än det ljumma tédrickandet och lösandet av till synes olösbare kriminalfall?

Om August Strindberg slagits av blixten och skapat Pippi Långstrump - i och för sig en orimlig tanke - hade sannolikt Pippis apa varit en kvinna och hänfullt kallats Fru Nilsson. I stället skriver Strindberg om Blåvinge, som finner Guldpuddran. Även den sagan kan säkert lära åtskilligt om hur barn genom fantasin och med hjälp av sagor upptäcker sin egen sexualitet. Men hur bevisa att Astrid Lindgren förser Pippi Långstrump med en apa som livskamrat som en komplimang till H.C. Andersen, som även han hade stora fötter och alltför stora öron och av köpenhamnarna därför kallades Orangutangen?

Herr Andersen förvandlad till Herr Nilsson, är i vart fall en trevlig tanke sa Bill. Trevligt var det, sa Bull. TIG, röt Måns.

Slutsats: Heinrich Detering funderar kring och citerar Goethes reflektion om Pedro de la Calderons *El Príncipe Constante*, att även om poesin av något oförklarligt skäl "ganz von der Welt verlorenginge, so könnte man sie aus diese Stück wieder herstellen". Tydligare talat: i de homosexuella författarnas texter finns ej endast dolda meddelanden från böger till böger, utan även filosofiska och, inte minst, politiska propåer om världens och människans tillstånd. Att tyda detta språk, dessa meddelanden, och blottlägga bögens kamouflerade samtal med den heterosexuella majoriteten, borde vara en viktig uppgift för såväl litteraturforskare som allmänhistoriker.

Bo Cavefors